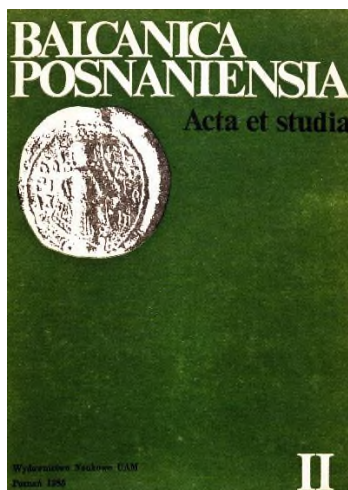

Swieżawski Aleksander, *Bulgaria w "Annales Poloniae" Jana Długosza*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 1985, t. 2, s. 255–264.

<https://doi.org/10.14746/bp.1985.2.18>

<https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/54829>

Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

<http://bch.amu.edu.pl>

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych”. Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM”. Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.

<http://bch.amu.edu.pl>

The task was carried out within the framework of the competition “Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries”. The project entitled “Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University”. The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIwersYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna
Odpowiedzialność
Nauki II

BULGARIA W *ANNALES POLONIAE* JANA DŁUGOSZA

ALEKSANDER SWIEŻAWSKI

Do jednego z najwybitniejszych dzieł historycznych na skalę europejską, powstałych w okresie średniowiecza, należy dzieło polskiego historyka Jana Długosza *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*¹. To olbrzymie i zdumiewające swym — jak na XV w. — poziomem dzieło znacznie przewyższa prace innych współczesnych dziejopisarzy europejskich, różniąc się od nich precyzją w zgromadzeniu materiałów i podaniem dużej liczby szczegółów². Opisuje ono dzieje Polski od początku jej istnienia aż do 1480 r.

Dzieło to pozostawało długi czas w rękopisie. Po raz pierwszy wydano je drukiem dopiero w 1614 r., i to tylko pierwszych sześć ksiąg (do 1199 r.)³, gdyż król Zygmunt III na skutek interwencji szlachty polskiej, o której przodkach Długosz nie zawsze wyrażał się najlepiej, zakazał drukowania dalszego ciągu⁴. Całość wydano dopiero w 1712 r.⁵ W latach 1863 - 1878 wydano dopiero wszystkie dzieła Długosza łącznie z *Annales*, które wydrukowano również i w tłumaczeniu polskim⁶. Na wydaniu tym opierały się aż do naszych czasów wszystkie prace naukowe, choć już od dawna było ono uznane za dalekie od wzorowego⁷. Dopiero jednak po II wojnie światowej podjęto się nowego krytycznego wydania dzieła Długosza⁸.

¹ Ostateczny tytuł dzieła ustaliła po zbadaniu najstarszych rękopisów W. Zarębina, por. *Rozbiór krytyczny Annalium Poloniae Jana Długosza z lat 1385 - 1444*, I, oprac. J. Dąbrowski i in., Wrocław 1961, s. IX.

² Tamże, s. XI.

³ *Joannis Dlugossi seu Longini canonici Cracoviensis Historia Poloniae...*, Dobromili 1614.

⁴ A. Semkowicz, *Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza* (do roku 1384), Kraków 1887, s. VI.

⁵ *Joannis Dlugossi seu Longini canonici quondam Cracoviensis Historiae Polonicae libri XII...*, Lipsiae 1711.

⁶ *Joannis Dlugossi Opera omnia cura Alexandri Przezdziecki edita*, I - XIV, Cracoviae 1863 - 1887.

⁷ Semkowicz, o. c., s. VII.

⁸ *Joannis Dlugossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, I - V, Varsoviae 1964 - 1978.

Annales zajmują się przede wszystkim Polską i jej dziejami, jednak nie pomijają tych wszystkich epizodów z dziejów państw sąsiadujących z Polską, które miały związek z jej historią. Są więc one w pewnym stopniu źródłem i do dziejów Niemiec, Czech, Węgier, Rumunii, Rusi i innych sąsiadów Polski. Dość szczegółowo omawia też Długosz dzieje papieństwa. Możemy również znaleźć w jego dziele wiadomości dotyczące historii i geografii innych, dalej od Polski położonych krajów. Długosz wspomina nie tylko o krajach skandynawskich czy Austrii, ale również i o Anglii, Flandrii, Hiszpanii, Włoszech, Serbii, Grecji, Bizancjum, Turcji, Persji i wielu innych. Nic więc dziwnego, że dzieło Długosza doczekało się wielu wzmianek w obcej historiografii⁹. O ile mi wiadomo jednak, dotychczas nie ukazała się żadna praca o Długoszu w języku bułgarskim, mimo iż liczba wzmianek o Bułgarii jest w jego dziele dość znaczna.

Jest rzeczą zrozumiałą, że Długosz opisując przede wszystkim dzieje Polski, poświęcił Bułgarii niezbyt wiele uwagi, niemniej zasób wiadomości jego o tym kraju był spory. Położenie geograficzne kraju określił Długosz w sposób następujący: Bułgaria miała graniczyć od południowego wschodu z Tracją, od południa z Macedonią i od zachodu z Istrią¹⁰. Oczywiście położenie geograficzne Bułgarii, którą Długosz utożsamiał ze starożytną Mezją, zostało określone błędnie, gdyż kronikarz pomieszał rozmieszczenie prowincji Cesarstwa Rzymskiego z terytorium średniowiecznej Bułgarii. Bułgaria obejmowała bowiem nie tylko dawną Mezję, ale i Trację, na zachodzie zaś graniczyła nie z Istrią, ale z Serbią. Na błąd ten zwrócili uwagę wydawcy polskiego tłumaczenia *Annales*¹¹.

Dalsze jednak wiadomości podane przez Długosza świadczą, że kronikarz mimo popełnionej omyłki znał dobrze położenie geograficzne kraju. Długosz wiedział, że północną granicę Bułgarii stanowi Dunaj¹². Nad Dunajem znajdują się żyzne okolice¹³, które na podstawie opowiadania Długosza można zidentyfikować jako tereny położone pomiędzy rzekami Iskyr i Jantra. Dłu-

* Ważniejsze z nich: J. Caro, *Johannes Longinus, ein Beitrag zur Literaturgeschichte des 15. Jahrhunderts*, Jena 1863; R. Herda, *Questiones de fontibus quibus Dlugossius usus sit adhibito*, lib. X, Vratislaviae 1865; L. Szadeczky, *A Dlugosz-ünnepele Krakoban majus 18 - 21*, Századok 1880; H. V. Sauerland, *Eine Quelle der Historia Poloniae des Johannes Dlugosz*, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschungen, VII 1886; S. Ptašyokij, *Długoś polskij istorik XV stol.*, S. Peterburg 1892; A. Sarnes, *Zur Kritik des XI Buches der Historia Poloniae des Johannes Dlugosz*, Altpreuussische Monatsschrift, XXX 1893; I. Minea, *Informatiile Ramânești al oroniciului Jan Dlugosz*, Iași 1926; C. A. Macartney, *Dlugosz et le Chronicon Budense*, Revue d'histoire comparée, XXV 1947, i inne.

¹⁰ Długosz, *Annales*..., I, s. 70.

¹¹ Tenże, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, I, Warszawa 1961, s. 95.

¹² Tenże, *Opera omnia*..., XIII, s. 714, 728.

¹³ Tamże, s. 715.

gosz zna również w Bułgarii dwa pasma gór; jedno z nich ciągnie się od Widyń i Nicopolis (Nikopolu) aż do Morza Czarnego i odgranicza Bułgarię od Rumelii (którą Długosz nazywa *Romania*). Drugie pasmo, leżące na północ od pierwszego, przechodzi dalej w step, który ciągnie się aż do Dunaju¹⁴. Pierwsze z wymienionych pasm to niewątpliwie Balkan, drugie zaś to najprawdopodobniej Łudogorsko Płato wraz z Dobrudżańsko Płato. To, iż Długosz nie wiedział o znacznych różnicach wysokości pomiędzy tymi dwoma pasmami, z których jedynie pierwsze zasługuje na nazwę gór, należy prawdopodobnie przypisać faktowi, że nie znał on tych stron z autopsji.

Pomiędzy tymi dwoma pasmami góorskimi znajduje się żyzny kraj, który Długosz nazwał Tracją. Kraj ten, w którym znajdują się liczne zabytki z czasów starożytnych z napisami w językach greckim i łacińskim, ciągnie się w kierunku południowo-wschodnim od Nicopolis. Krainę tę przerzyna jakaś nieznana Długoszowi z nazwy rzeka¹⁵, którą można zidentyfikować na podstawie danych podanych przez Kallimacha jako *Panissus* (*Kamczija*)¹⁶.

U krańców tej niziny leży jezioro, przechodzące w małą zatokę morską¹⁷. Nazwy tego jeziora Długosz nie wymienia, nie ulega jednak wątpliwości, że jest to Jezioro Warneńskie (*Dewnensko Ezero*).

Długosz znał również sporo miejscowości bułgarskich; niektóre wymienił tylko z nazwy, innymi zajął się bardziej szczegółowo, określając dokładniej ich położenie geograficzne. Szczególną uwagę poświęcił kronikarz dwóm miastom, Warnie i Nicopolis nad Dunajem, gdyż wiązały się one z wyprawą przeciwko Turkom Władysława III.

Omawiając bitwę wojsk chrześcijańskich z Turkami, Długosz bardzo często wspomina Warnę¹⁸, nie określa jednak dokładniej jej położenia geograficznego. Jednakże z opisu zarówno pochodów wojsk królewskich, jak i samej bitwy wynika, że Długosz znał doskonale usytuowanie Warny i umieszczał ją właściwie na przesmyku oddzielającym jezioro od Zatoki Warneńskiej.

O wiele dokładniejszy jest u Długosza opis Nicopolis. Miasto to, które według kronikarza było stolicą Bułgarii, położone było na obu brzegach Dunaju. U wschodnich granic miasta znajdowała się wysoka góra. Miasto miało wygodny port: było niegdyś bogate i zasobne dzięki otaczającym je żyznym okolicom, w czasach Długosza jednak już znacznie zubożało¹⁹.

¹⁴ Tamże, s. 719 - 720.

¹⁵ Tamże, s. 717.

¹⁶ Por. *Philippi Callimachi Historia de rege Vladislao*, Varsoviae 1961, s. 192. Natomiast J. Dąbrowski, *Władysław I Jagiełłończyk na Węgrzech* (1440 - 1444), Warszawa 1933, s. 174, udowodnił, że Kallimach mylnie określił nazwę tej rzeki; była nią w rzeczywistości Jantra.

¹⁷ Długosz, *Opera omnia*..., XIII, s. 720.

¹⁸ Tamże, s. 720 - 728.

¹⁹ Tamże, s. 715.

Z innych miejscowości bułgarskich wymienia Długosz Sofię²⁰, której położenia geograficznego jednak nie określa ani nie podaje o tym mieście żadnych szczegółów — wspomina tylko, iż Sofia leży na terytorium Bułgarii. Z miejscowości zaś leżących nad Dunajem wspomina Długosz jeszcze prócz Nicopolis także Florentyn (*Florentinum*) i Widyń. Za ważne miasto musiał też Długosz uznać Płowdiw (*Philippopolis*), skoro je wymienił, mimo iż król w swym pochodzie miasto to ominął²¹. Ponadto wymienia jeszcze Długosz miejscowości: Szumen, Mahoracz i Kawarna²², nie mówiąc jednak nic bliższego o ich położeniu.

Spośród tych trzech miejscowości jedynie Mahoracz nasuwa pewne wątpliwości, gdyż miejscowości o takiej nazwie nie ma w dzisiejszej Bułgarii. H. K. Szkorpił wysunął hipotezę, że jest to Michiliz²³.

Dokładnie lokalizuje Długosz dwie miejscowości leżące w pobliżu Warny: Gałata i Petrycz²⁴. Gałata miała leżeć w miejscu, gdzie Jezioro Warneńskie przechodzi w zatokę morską; jak wiemy, w rzeczywistości jednak leży ona około 5 km na południe od tego miejsca, co jest stosunkowo niewielkim błędem. Petrycz miał leżeć według Długosza nad brzegiem Jeziora Warneńskiego. Szkorpił określił tę miejscowość jako położoną pomiędzy wsiami Gebedże, Sindel i Awren²⁵. Z innych miejscowości bułgarskich Długosz wspomina jeszcze Nesebyr (*Messembria*), przez który prowadziła droga z Gałaty do Konstantynopola²⁶.

Wszystkie te wymienione przez Długosza miejscowości, prócz Sofii i Płowdiwu, leżą na obszarze pomiędzy Dunajem, Bałkanem i Morzem Czarnym. Oczywiście biorąc pod uwagę zainteresowania geograficzne Długosza²⁷ trudno przypuścić, by nie miał on żadnych wiadomości o innych częściach Bułgarii. Ponieważ jednak kronikarz zajmował się geografią Bułgarii prawie wyłącznie w związku z wojnami Władysława III z Turkami, nic więc dziwnego, że nie wspominał on o tych częściach kraju, przez które wojska królewskie nie przechodziły.

Możemy stwierdzić, że znajomość geografii tej części Bułgarii, którą zajmuje się kronikarz, jest wyjątkowo dobra, zwłaszcza że kontakty polsko-bułgarskie nie były w XV w. zbyt ożywione, co wynikało zarówno z warunków politycznych, jak i z odległości i trudności komunikacyjnych.

²⁰ Tamże, s. 687.

²¹ Tamże, s. 714 - 715.

²² Tamże, s. 718 - 720.

²³ H. K. Škorpił, *Pohodat na Vladislava prez B'lgarija v 1444 g. i bitkata pri Varna*, (w:) *Sraženieto pri Varna v 1444 g.*, Varna 1908, s. 50.

²⁴ Długosz, *Opera omnia*..., t. XIII, s. 719 - 720.

²⁵ Škorpił, o. c., s. 51.

²⁶ Długosz, *Opera omnia*..., t. XIII, s. 720.

²⁷ Por. *Rozbiór krytyczny*..., s. 339.

Historię Bulgarii traktuje Długosz również marginesowo; niektóre przytoczone przez niego fakty łączą się logicznie z dziejami Polski z uwagi na wspólne słowiańskie pochodzenie języka polskiego i bułgarskiego, inne natomiast robią wrażenie przypadkowych wtętw. Oczywiście wzmianek dotyczących dziejów Bulgarii jest znacznie mniej, niż na przykład wiadomości dotyczących historii papieżstwa. Długosz skrupulatnie notuje imiona papieży, sobory kościelne, daty powstania zakonów, ale tak ważne wydarzenie, jak podbój Bulgarii przez Turków, uszło jego uwagi.

Z pierwszą wzmianką o dziejach Bulgarii spotykamy się już w pierwszej księdze *Annales*, która obejmuje chorografię Europy i Polski; Bułgarzy (jak zresztą i Polacy) mieli być potomkami Saksa (*Saxo*), syna Negny a wnuka Alana, pochodzącego z rodu Jafeta²⁸.

Następne wiadomości o Bulgarii lub o Bułgarach spotykamy jeszcze w tej samej księdze *Annales*. Długosz pisze, że Rusini, Bułgarzy, Chorwaci i Węgrzy nazywają Polaków Lechitami²⁹. Jak nowsze badania wykazały, termin „Lechita” był wymysłem Długosza, który oparł się tu prawdopodobnie na terminach: południowo-słowiańskim „Ledianin”, ruskim „Lach”, węgierskim „Lengyel”, czy łotewskim „Lenkas”, pochodzących od dawnej nazwy „Lędzanie” lub „Lędzice”³⁰. Następną wzmianka dotycząca Bulgarii mówi, że za panowania cesarza Marcjana rządził w Polsce książę, który władał Bułgarami i Mezyjczykami. Chciał on opanować też Pannonię, ale Węgrzy niespodziewanie go napadli i znieśli z całym wojskiem³¹. Skąd Długosz zaczerpnął tę informację, nie wiadomo. Ostatnia wreszcie wzmianka zaczerpnięta z dzieła Ptolemeusza z Lukki *Historia ecclesiastica*³² podaje, jakoby ok. 523 r. Teodoryk, król Ostrogotów wyruszył na Włochy przeciw Odoakrowi drogą przez Bułgarię i Pannonię³³.

W drugiej księdze *Annales* spotykamy się tylko z dwiema wzmiankami o Bulgarii, zaczerpniętymi z *Povesti vremennych let*³⁴. Długosz podaje pod 970 r., że książę ruski Światosław wszczął wojnę z Bułgarami, podbił ich 80 grodów leżących nad Dunajem i zmusił do płacenia trybutu³⁵. Pod rokiem 987 kronikarz opisując starania Włodzimierza Wielkiego o przyjęcie chrześcijaństwa zanotował, że Włodzimierz wysłał posłów m. in. do Bułgarów dla przypatrzenia się tamtejszym obrzędom kościelnym³⁶.

²⁸ Długosz, *Annales*..., I, s. 69.

²⁹ Tamże, s. 89.

³⁰ Długosz, *Roczniki*..., I, s. 136 - 137.

³¹ Tenże, *Annales*..., t. I, s. 87.

³² Semkowicz, o. c., s. 68.

³³ Długosz, *Annales*..., I, s. 90.

³⁴ Tamże, s. 387.

³⁵ Tamże, s. 186.

³⁶ Tamże, s. 201.

W księdze trzeciej znajduje się wzmianka o ucieczce w 1081 r. do Bułgarów króla Węgier Salomona, pokonanego przez Władysława I³⁷. Pod rokiem 1185 zaś Długosz zanotował, że Fryderyk Barbarossa ciągnął na wyprawę krzyżową m. in. przez Bułgarię³⁸.

Następna wzmianka o Bułgarach występuje dopiero w księdze siódmej. Pod rokiem 1251 Długosz notuje śmierć Violi, księżniczki bułgarskiej, wdowy po Kazimierzu I, księciu opolskim i raciborskim³⁹; poprzednio, pisząc o zgonie jej męża, nazwał ją Więcesławą⁴⁰. Źródła bułgarskie niestety wiadomości o niej nie przekazały; W. Dziewulski przypuszcza, że Viola mogła mieć drugie słowiańskie imię Więcesława i zapewne była córką cara Kałojana lub jego siostrzeńcą i następcy, uzurpatora Borila⁴¹. W roku 1260 w walce Beli IV, króla Węgier, z czeskim Przemysłem Otokarem II o Styrię miały wspomagać Belę oddziały bułgarskie na równi z oddziałami polskimi⁴².

Tylko pośredni związek z Bułgarią ma tytuł króla Bułgarii w przytoczonym przez Długosza *in extenso* dokumencie Ludwika Wielkiego z 1355 r.⁴³. Tytułu tego używał Ludwik w swej pełnej tytulaturze⁴⁴, był on jednak bez pokrycia, gdyż Ludwik nigdy Bułgarią nie władał.

W księdze jedenastej pod 1419 r. Długosz, opowiadając o wojnie Zygmunta Luksemburczyka z Turkami, wspomina, że Turcy zniszczyli Bułgarię, biorąc do niewoli wielu jej mieszkańców, zarówno mężczyzn, jak i kobiety⁴⁵.

Obszerniej zajmuje się jednak Długosz Bułgarią dopiero przy omawianiu wypraw Władysława III przeciwko Turkom. Władysław w tym czasie nosił się rzekomo z zamiarem osadzenia na tronie bułgarskim magnata węgierskiego Jana Hunyady⁴⁶. Już podczas swej pierwszej wyprawy przeciwko Turkom Władysław wkroczył w granice Bułgarii, zajął Sofię, wydał miasto na rabunek żołnierzom i wreszcie kazał spalić. Podobnie postąpił wówczas król z innymi miastami i zamkami opanowanymi przez Turków na terenie Bułgarii i Serbii⁴⁷. Jednakże układ zawarty w Szeged (który Długosz nazywa pokojem) w 1444 r.

³⁷ Tamże, II, s. 145, 161.

³⁸ Tamże, III, s. 146.

³⁹ Tamże, IV, s. 76.

⁴⁰ Tamże, III, s. 276.

⁴¹ W. Dziewulski, *Bułgarka księżną opolską*, Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka, 2, 1969, s. 162 - 163, 169.

⁴² Długosz, *Annales...*, IV, s. 129.

⁴³ Tamże, V, s. 274.

⁴⁴ Por. *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, Kraków, I 1876, nr 340, III 1887, nr 893; *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, III, Poznań 1878, nr 1795; *Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego*, Warszawa 1863, nr 74.

⁴⁵ Długosz, *Opera omnia...*, XIII, s. 238.

⁴⁶ Tamże, s. 708.

⁴⁷ Tamże, s. 685 - 686.

pozostawił w rękach tureckich całą Bułgarię⁴⁸, mimo projektów związanych z osobą Jana Hunyady.

Opowiadając o drugiej wyprawie Władysława przeciwko Turkom Długosz podaje, że król 3 listopada 1444 r. po przeprawieniu się przez Dunaj, wkroczył na terytorium Bułgarii⁴⁹. Jest to omyłka kronikarza, gdyż król po przekroczeniu Dunaju pod Orszową znalazł się na terytorium Bułgarii już 29 września⁵⁰. Od tego miejsca relacja Długosza opiera się na liście Andrzeja de Palatio z Parmy⁵¹. Omawiając kolejne etapy pochodu wojsk królewskich przez Bułgarię, Długosz wymienia Florentyn, Widyń, Płowdiw (który król ominął, posuwając się brzegiem Dunaju) i Nicopolis, dokąd król dotarł 28 października. Miasta tego Władysław nie zdobywał, chcąc oszczędzić czasu⁵², a tylko rozłożył się pod nim obozem. Przedmieścia Nicopolis jednak spalono⁵³. Spod Nicopolis wojsko królewskie ruszyło w kierunku południowo-wschodnim, przeprawiając się po drodze przez jakąś nieznaną rzekę, na której odkryto i spalono 28 okrętów tureckich, za pomocą których Turcy mieli jakoby zamiar dokonać inwazji Węgier i Sławonii⁵⁴. Wojska królewskie nieludzko obchodziły się z ludnością bułgarską i pustoszyły nie tylko świątynie tureckie, ale i bułgarskie, tak że trzeba było specjalnych rozkazów Władysława, by tej samowolnej akcji zapobiec⁵⁵. Król wysłał też listy do dowódców załóg tureckich w Szumenie, Mahoraczu, Petryczu, Warnie, Kawarnie i Gałaczu z żądaniem zaprzestania gnębienia ludności bułgarskiej i greckiej i wycofania się do Małej Azji⁵⁶.

Długosz podaje, że na skutek tych listów wiele załóg tureckich opuściło dzierżone zamki; jednak dowódcy innych zamków, jak Szumena i Petrycza, nie chcieli z nich ustąpić⁵⁷.

Tymczasem król po spaleniu Petrycza wyruszył w kierunku Morza Czarnego. Na wieść o zbliżaniu się wojsk Władysława załogi tureckie opuściły Warnę i Gałatę, a mieszkańcy Warny, Gałaty, Szumena, Petrycza, Kawarny i innych zamków poddali się 9 listopada królowi⁵⁸. Już jednak następnego dnia wojska tureckie pokazały się pod Warną⁵⁹. Wkrótce potem rozpoczęła się bitwa zakończona klęską wojsk chrześcijańskich i śmiercią króla. Bitwę

⁴⁸ Tamże, s. 703.

⁴⁹ Tamże, s. 714.

⁵⁰ *Rozbiór krytyczny...*, I, s. 337.

⁵¹ Por. *Codex epistolaris saeculi XV*, II, Cracoviae 1891, nr 308.

⁵² Długosz, *Opera omnia...*, XIII, s. 714 - 715.

⁵³ Tamże, s. 715.

⁵⁴ Tamże, s. 717.

⁵⁵ Tamże, s. 717 - 718.

⁵⁶ Tamże, s. 718; por. też *Codex epistolaris...*, II, nr 303.

⁵⁷ Długosz, *Opera omnia...*, XIII, s. 718 - 719.

⁵⁸ Tamże, s. 720.

⁵⁹ Tamże, s. 721.

tę opisuje Długosz na podstawie relacji Andrzeja de Palatio, różniąc się od niej jedynie nieistotnymi szczegółami. Ponieważ relacja ta, jak i inne, są wyczerpująco omówione w literaturze naukowej, nie omawiam jej.

Następna wzmianka o Bułgarii została zanotowana przez Długosza pod 1448 r. W poprzedzających wojnę węgiersko-turecką rokowaniach, które prowadził Jan Hunyady z sultaniem za pośrednictwem despoty serbskiego, Murad II początkowo miał wyrazić zgodę na rezygnację z „całej Bułgarii”. Gdy jednak Hunyady zażądał wycofania się Turków i z Rumelii (tym razem Długosz używa nazwy *Rumelia*, a nie jak w pierwszej księdze *Romania*) sultan warunkowo tego nie przyjął. Wybuchła więc wojna, która zakończyła się klęską na Kosowym Polu⁶⁰.

Sofię wspomina Długosz raz jeszcze pod 1456 r. Odstąpiwszy od oblężenia Belgradu miał tam przybyć sultan w drodze do Adrianopola. Podczas pobytu w Sofii skazał on na śmierć wielu znakomitych dowódców tureckich, których oskarżał o tchórzostwo i ucieczkę z pola bitwy⁶¹.

W roku 1476 w Sofii miała się odbyć koncentracja wojsk tureckich na wyprawę przeciwko gospodarowi moldawskiemu Stefanowi III. W tym samym roku, 22 maja, odbyło się w Warnie spotkanie sultana Mahometa II z posłem polskim Marcinem Chorażycem z Wrocimowic. Posel polski usiłował zapośredniczyć zgodę pomiędzy sultaniem a Stefanem, co mu się jednak nie udało⁶².

Wiadomość z 1476 r. jest ostatnią wzmianką Długosza o Bułgarii, Długosz doprowadził, jak wiemy, swe dzieło do 1480 r., a przestał je pisać zaledwie na kilka miesięcy przed śmiercią.

Wzmianki Długosza o Bułgarii są oczywiście bardzo fragmentaryczne i nie mogą w żadnym wypadku dać nawet zarysu dziejów tego kraju, który możemy znaleźć w *Annales* w odniesieniu do historii Czech czy Węgier. Wzmianki te stają się liczniejsze dopiero od XV w., gdy ekspansja polska rozwijająca się w kierunku południowym i wschodnim zetknęła się z Bułgarią, a ziemie bułgarskie stały się obiektem zainteresowania zarówno polskiej polityki państwowej, jak i dynastycznej polityki Jagiellonów. Jednakże w XV w. nie istniało już niepodległe państwo bułgarskie, nie więc dziwnego, że większość wzmianek Długosza nie odnosi się do dziejów tego kraju, a omawia jedynie wydarzenia związane z dziejami polskimi, węgierskimi czy tureckimi, których przypadkowym terenem była Bułgaria.

Pomimo jednak tych zastrzeżeń można stwierdzić, że zasób wiadomości o Bułgarii, zważywszy zarówno odległość dzielącą Polskę i Bułgarię, jak i brak stałych kontaktów pomiędzy tymi krajami, był u Długosza spory. Oczywiście, zasób tych wiadomości był u niego zjawiskiem wyjątkowym; zapewne inni

⁶⁰ Tamże, XIV, s. 58 - 60.

⁶¹ Tamże, s. 226.

⁶² Tamże, s. 643 - 644.

wykształceni, a współcześni mu Polacy wiedzieli o Bułgarii znacznie mniej. Jednakże, czy to relacje Długosza o tym kraju, czy też znacznie dokładniejsze, a współczesne mu dzieło Kallimacha, pozwalają twierdzić, iż w XV w. pomiędzy Karpatami a Bałtykiem wiadano o Bułgarii znacznie więcej, niż można by tego oczekiwać na podstawie przypadkowych kontaktów.

Uniwersytet Łódzki (Łódź)

BULGARIEN IN *ANNALES POLONIAE* VON JOHANNES DŁUGOSZ

Zusammenfassung

In seinem Werk beschäftigt sich Johannes Długosz vor allem mit der Geschichte Polens, er bespricht auch ziemlich umfassend die Geschichte der Nachbarländer Polens, Bulgarien dagegen widmete er keine besondere Aufmerksamkeit; er erwähnt Bulgarien vor allem im Zusammenhang mit den Feldzügen des Königs von Polen und Ungarn Wladislaus III. gegen die Türken, in den Jahren 1443 und 1444.

Długosz kannte, wie aus seinen Beschreibungen ersichtlich, die Geographie Bulgariens ziemlich gut, er begeht nicht viel Fehler. Er beschreibt auch richtig die Lage der wichtigeren Städte, wie Sofia, Varna, Nicopolis, Widin, Neseber, Plovdiv, sowie auch der wichtigeren Bergheiten und Flüsse.

Die Geschichte Bulgariens betrachtet Długosz marginal. Er schreibt vor allem über die Feldzüge Wladislaus III., er erwähnt auch kurz Begebenheiten aus der früheren Geschichte Bulgariens, wie z. B. den Kampf des russischen Fürsten Svjatoslav mit den Bulgaren im Jahre 970 oder die Flucht des Königs von Ungarn Salomon nach Bulgarien im Jahre 1081. Aber ein so wichtiges Geschehen, wie Eroberung des bulgarischen Staates durch die Türken, erwähnte Długosz nicht.

Angesichts der Entfernung, die Bulgarien von Polen trennt und des Fehlens von ständigen Beziehungen, muß man feststellen, daß Długosz ziemlich viel Kenntnisse über Bulgarien, und vor allem über die geographische Lage dieses Landes, besaß. In welchem Maße Długosz die Geschichte Bulgariens kannte, ist es schwer zu sagen, da dieser Chronist, der sich mit der Geschichte Polens befaßte, meistens nur jene Tatsachen erwähnte, die in Verbindung mit dem ihn interessierenden Problem standen.